

»Družba sv. Mohorja« so bile točke, okoli katerih se je več ali manj sukalo takrat naše slovstveno gibanje. Vsem tem podjetjem je bil sotrudnik naš Cigler. — Kot pesnika ga poznamo iz »Čbelice« (7 pes.) in »Novic« (2 pes.). Njegove pesmi so brez pesniškega poleta in so večinoma pripovedne. Zato mu je Prešeren posvetil sršena:

»Višnjani, kam ste svoj'ga polža djali?« —
»Za Pegaza smo pévcam ga prodali.«

Kot pripovednik pa zavzema Cigler važno mesto v zgodovini slovenskega slovstva. Ž njim se začne slovensko pripovedništvo. Leta 1836. je v naši književnosti znamenito: tega leta je Kopitar izdal »Glagolita Clozianus«, Prešeren svoj »Krst pri Savici«, Cigler pa prvo slovensko povest — »Sreča v nesreči«. (Drugi popravljeni natis je l. 1882. izdal in založil Ivan Tomšič. Razprodano.) Ta povest je bila prva naša posvetna knjiga in se je — kakor piše Levstik — »tako prikupila našemu ljudstvu, da se je vrstila od hiše do hiše ter postala v resnici narodna«. Na Kranjskem ni bilo človeka, ki ne bi bil znal na pamet povesti »o Svetinu«; ob nedeljah in zimskih večerih so jo ljudje prebirali kakor zlato knjigo in čuvali so jo kot drag zaklad. Ni torej čudno, če je eden izmed naših najboljših pisateljev in kritikov Frančišek Levstik napisal obširno razpravo in oceno v Janežičevem »Glasniku« (1858), kjer z vneto besedo našteva vrline Ciglerjeve povesti. »Ta povest je take snovi, da se mora slovenskemu ljudstvu že samo zavoljo tega prikupiti. Poglavitne osebe so naše, imena imajo slovenska, njih dom je kranjska zemlja blizu Ljubljane, in čas, v katerem se to godi, ni starodavni, ampak bližnji.« Nadalje pravi: »Dasiravno ta knjižica v lepnoznanem oziru ni brez hib« — Levstik te tudi navaja — »vendar ji še zdaj (l. 1858.) nimamo vrstnice; naši povestničarji bi se marsikaj lahko učili iz nje.« Grafenauer pravi v svoji »Zgodovini novejšega slov. slovstva«, I. del, str. 62.: »Karakteristika je enolična; dejanje mnogo odvisno od slučajev, a Cigler je znal pogoditi okus kmetiških bravcev, ki so knjigo z veseljem prebirali.« — Ciglerjeve povesti »Sreča v nesreči« ni dobiti več v založništvu, vsled tega bi bilo umestno, da bi ta prva slovenska povest izšla v novi izdaji, n. pr. v dr. Grafenauerjevi »Zbirki slovenskih povesti«. — Ciglerjev jezik je uglajen, je blaglasen. Levstik pravi: »Kar se tiče jezika, moramo reči, da je za l. 1836. dovolj pravilen, prijazen, domač, lahko umeven, ponaturnen. V lepem redu se vrsti misel za misljo; pisava ni skrotovičena, kakor je dandanes navada med nami, ki nacepimo časih toliko stavkov v stavek, da se dostikrat še ne vé, kaj pripovedujemo.« V slovenščini mu je bil kažipot Matevž Ravnikar (»Zgodbe sv. Pisma za mlade ljudi«), ki je reformiral slovenski jezikovni slog.

Leta 1839. je izdal Cigler legendarno povest »Življenje sv. Heme«, po Levstikovi pohvalni kritiki pa je spisal »Deteljico« (l. 1863.) in »Kortonic« (l. 1866.), ki jo je priredil po nemškem. Poslednji dve je izdala »Mohorjeva družba«.

Cigler je zajemal snovi za svoje povesti iz domače zgodovine ter pokazal slovenskim pisateljem, kako naj

pišejo za narod. (Glej J. Vrhovnik: »Janez Cigler«, Izdala in založila »Družba sv. Cirila in Metoda« v Ljubljani, 1892.)

Frančišek Eržen (Trst).

Kaj je Italijane pred 100 leti najbolj bolelo? To je najkrajše povedal njih veliki pisatelj Ugo Foscolo v svojem romanu *Ultime lettere di Jacopo Ortis*, Italia, 1802, str. 113 in 134, kjer pripoveduje, kako so Tedeschi, t. j. Avstrija, z njimi delali: »Zakonov ni bilo, pač pa so delovala vsemožna sodišča; javnih obtožiteljev ni bilo, pa tudi ne braniteljev; pač pa vse polno špionov, ki so prežali na skrite misli; očitale so se nam pregrehe, ki si jih ni bil nihče svest, nalágale so se nam kazni, ki zoper nje ni bilo pritožbe.« — »Takó smo bili mi Italijani sami izgnanci in tujci v Italiji in daleč proč od naše domovine; niti talent niti ugled niti neomadeževano življenje nam ne nudi varstva; in gorjé tistemu, ki si drzne pokazati le iskrico poguma!« (...non vi eran leggi, ma tribunali onnipotenti, non accusatori, non difensori; bensì spie di pensieri, delitti ignoti, pene subite, inappellabili.« — »Così noi tutti Italiani siamo fuorusciti e stranieri in Italia, e lontani appena dal nostro territorio; nè l'ingegno, nè fama, nè illibati costumi ci sono di scudo; e guai se t'attenti di mostrare una dramma di sublime coraggio!«) Pretresljiva tožba! Kateremu Italijanu se niso pesti krčile, čitajočemu te vrstice? Človek bi mislil, da bo narod, ki je vse to pretrpel, z gnusom odbil od sebe vsako skušnjava, ki bi ga vabila, naj enako postopa proti mlajšemu, šibkejšemu narodu, ki ni ničesar zakrivil... Prazno pričakovanje! Danes, po 100 letih, Italijani še hujše mučijo tisti del Jugoslovanov, ki so ga zasedli. Kako so počenjali z našimi vojnimi ujetniki v novembru in decembru 1918 v Gornji Italiji (Verona i. dr.): vsako jutro si videl cele kupe mrličev, zmrzlih ali umrlih od oslabeledosti; zakaj v strašnem mrazu jim niso privoščili strehe in vsaj pičle hrane! Barbari! Ta greh vpije do neba! In kdo popiše trpljenje in umiranje deportirancev! Zdaj pa pridite in pogledjte, kako se pri nas, n. pr. v Ljubljani, prosto giblje italijanska kri in italijanska govornica! Toda mi čakamo. Sladko zavest imamo, da so na naši strani tudi vsi vaši veliki pesniki in pisatelji. Ti vas že sedaj obsojajo in vas bodo končno obsodili! Da:

vsí veliki vaši svetniki,
vsí naši so sobojevniki!

D.

K slikam.

Portreti Zrinskega, Nadasdyja in Frankopana so posneti po letaku, ki je bil na prodaj kot neke vrste posebna izdaja novin ob senzacionalnih dogodkih. Prodajal se ni samo na dan obglavljenja, ampak je pripravljaval radovedno ljudstvo že prej na krvavi prizor iz raznih razlogov, katerih najvažnejši je bil pač, pokazati oblast cesarjevo nad življenjem njegovih podanikov in s tem odvrniti vsakoogar od poizkusov, upirati se vladarjevi volji. — Ta list je bil ves ujedkovnan v baker ter meri ob robu bakrene plošče 370×290 mm. Izvršil je ujedkovino Boštjan van Dryweghen. Poleg tega, umetniško najboljšega lista so pa krožili še drugi. Take prilike so bile za bakrorezce in ujedkovinarje vedno dobrodošli vir zaslužka, za založnike in špekulante pa priložnost, osigurati si nenadni dobiček.

Prejšnji cesarski grad v Dunajskem Novem mestu, kjer sta se rada mudila cesar Friderik III. (IV.) in Maksimilijan I., je izpremenila Marija Terezija v vojaško akademijo. Za dobe Zrinskega in Frankopana je bilo poslopje dokaj manjše. Tu sta bila zaprta hrvaška rodoljuba, odkar so ju prepeljali z Dunaja, pa do 28. aprila 1671 zvečer. — (Po fotografiji, narejeni po naravi.)

Prejšnja mestna orožarna je sedaj pivovarna. Slika je istotako izvršena po fotografiji, posneti na licu mesta po naravi. Od 28. aprila zvečer pa do 30. zjutraj sta bila Zrinski in Frankopan tu zaprta v ločenih celicah; na dvorišču tega poslopja sta padli njuni glavi 30. aprila 1671 ob 9. uri zjutraj. Na tleh tega dvorišča je vložen kamen, ki znači mesto, kjer se je izvršil zadnji čin tragedije Zrinski-Frankopan.

M.

»Jugoslovenski časopis« (»Revue Yougoslave«). Srpsko-hrvatska-slovenačka Universitetska Liga u Parizu izdaje od marta ove godine časopis »Revue Yougoslave«. Časopis prikazuje politički, književni i umetnički život Jugoslovena. Na njemu rade najistaknutiji jugoslovenski javni radnici i književnici. Časopis je okupio takodje veliki deo najčjuvenijih Francuza. Do sad je objavio članke A. Aularda, profesora Sorbone; J. Brunhesa, profesora na »Collège de France«; E. Denisa et E. Haumanta, profesora pariskog Universiteta; Louisa Laloya, sekretara Pariske Opere; D. Marbeau, auditora francuskog Državnog Saveta; Dr. A. Chervina, predsednika Pariskog Antropološkog Društva i tako dalje. Svi ti članci govore o Jugoslaviji. (Pitanje Rijeke, naše pravo na Macedoniju, pravednost naših zahteva u Dalmaciji, Istri i Zapadnoj Slovenačkoj, pitanje ratne oštete, itd. itd.)

»Revue Yougoslave« se bori rečju za integritet Jugoslavije i obaveštava inostranstvo o jugoslovenskoj kulturi, o kojoj su dosad naši saveznici bili neobavešteni ili obavešteni pogrešno od jugoslovenskih neprijatelja. Časopis hoće da sistematski utiče na strano javno mnjenje i da mu pruža autentične podatke o nama Jugoslovenima. Jugoslovenski narod se borio dosad fizičkom snagom na bojnom polju i mučeništvom u tamnicama ugnjetača. Sad nam predstoji borba knjigom, kulturom, ekonomskom radljivošću. »Revue Yougoslave« hoće da bude oružje te nove borbe. Dužnost je svakog Jugoslovenina da joj pomogne. Pretplata 30 dinara se šalje u Paris, 9 Rue Michelet ili knjižari S. B. Cvijanovića, Beograd.

V oceno smo prejeli: Dr. Oblak: Koroška Slovenija. — St. Premrl: Godovnice nebeški Materi. 17 Marijinih pesmi. Jugoslovanska knjigarna. Cena 12 K. — Edm. de Goncourt: Deklè Eliza. Iz francošćine prevel Pastuškin. Tisk. zadruga. Cena 9 K 50 vin. — Šekspir: Kralj Lear. Prevel dr. Milan Bogdanović. Matica Hrvatska, izredno izdanje. 1919. — Antonija Kassowitz-Cvijić:

V. Lisinski u Kolu Ilirã. Matica Hrvatska, 1919. Ob stoletnici rojstva Lisinskega. — P. Flerè: Seznamek mladinskih spisov in še kaj. — Ivo Jelavić: Iz pregažene Srbije. Sarajevo, 1919. Cena 4 K. — Djuro Arnold: S visinã i dubinã. Pjesme (1908—1918). Knjižnica Kola hrv. književnikã. Jugosl. akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb. 10 K. — Andrija Milčiniović: Mali ljudi. (Četiri pripovjesti.) Matica Hrvatska. — Antun Kovačević: U registraturi. Roman. Druga izdaja. Matica Hrvatska, 1919. Cena za člana 12 K, za nečlane 14 K. — Dr. Jernej Demšar: Spolne bolezni. Z ilustracijami. V Ljubljani, 1919. — E. Gangl: Zbrani spisi za mladino. V. Cena 6 K. — Fr. Jaklič: Ljudske povesti. (Od hiše do hiše. Sin.) Nova Založba. Cena 5 K. — Ilija Jakovljević: Studije i feljtoni. Zagreb. Cena 4 K. — Gjuro Dimović: Vojvoda Momčilo. Tragedija u 5 čina. Izredno izdanje Maticе Hrvatske. — Branko Lazarević: Jugoslovenski dokumenti. Zagreb, 1919. — Anton Jakl: Slovenski biseri. Veliki narodni potpuri. Kleinmayr-Bamberg. Cena 7 K 20 vin.

Ocene pridejo po možnosti.

Slovo in zahvala uredništvu. Z današnje četverno številko (9.—12.) zaključujemo 32. letnik Dom in Sveta (1919). Zakasnitve — v sredi februarja 1920 je številka izšla — je v veliki meri kriva okolnost, da smo čakali kemigrafa z Dunaja, da bi nam napravil slike za dr. Iz. Cankarja dve tiskani poli obsegajoči in že davno postavljeni spis o slikarju Giuliju Quagliu; že dva meseca je kemigraf uslužbenec Jugoslovanske tiskarne; on samo čaka priselitvenega dovoljenja (»visum«) iz Beograda, toda dovoljenje do danes ni prišlo. Da pa letnik kakorkoli in čim prej zaključimo, smo spis o Quagliu odložili za novi letnik. — Današnja številka v nekem oziru završuje vojno dobo Dom in Sveta: v strašnem letu 1915. je bil pisatelj Fr. Finžgar začel svoje vojne slike z »Boji« in s »Prorokovano«; danes končava s — »Polomom«. Takó v listu tiho, skromno, v najožjem krogu slavimo konec najgroznejše dobe. Naj bi za Dom in Svet in vso našo mlado državo bile zares končane posledice vojne; naj bi slovstvu sijale odslej milše zvezde! — Uredništvo letnika 1919. je bilo le prehodno, v naglici pridobljeno. Z največjim naporom smo izdali Dom in Svet letos štirikrat (štev. 3—6 v juliju, štev. 7—8 v začetku oktobra), a vendar v kljub velikanski podražitvi tiskarstva v precejšnjem obsegu, št. 1—8 po dve tiskani poli. Da smo se sploh vsaj toliko vzdržali nad vodo, se v prvi vrsti zahvaljujemo K. T. Društvu in našim požrtvovalnim, pridnim s o t r u d n i k o m. Gotovo so jim tudi naši naročniki od srca hvaležni za vso duševno hrano, ki so jo delili. Naj ostanejo zvesti tudi novemu uredniku, vsi: K. T. D., sodrudniki in naročniki! Da, izidi čimprej novi letnik, prični novo dobo v našem slovstvu, góji z novo močjo, z nepremagljivo silo vse, kar je pravo, dobro, lepo in vsemu narodu sveto!

T. č. uredništvo.

